

ÜTOPYADAN DİSTOPYAYA: SON ADA VE SON ADA'NIN ÇOCUKLARI

Meltem BAKIR*

Geliş Tarihi: 10.12.2020

Kabul Tarihi: 26.12.2020

Atıf Bilgisi: Hars Akademi
Uluslararası Hakemli Kültür-
Sanat-Mimarlık Dergisi

Sayı: 6

Sayfa: 369-378

Yıl: 2020

Dönem: Aralık

Özet

Ömer Zülfü Livaneli'nin *Son Ada* ve *Son Ada'nın Çocukları* romanları kırk haneli bir adada yaşayan insanların sade ve gösterişsiz yaşamlarını konu eder. Romanların başlangıcı adeta her insanın yaşamak istediği ideal bir yer –ütopya- iken, adaya sonradan dâhil olan başkanın üstünlük kurma isteğiyle distopyaya dönüşür. Diktatör bir başkanın etrafında gelişen bu durum pek çok ayrıntıyı içerisinde barındırırken iktidarlık üzerinden diktalık olgusunu hatırlatır. Nitekim *Son Ada* insanların huzur içinde yaşadığı bir yerin demokrasi adı altında tek kişinin iradesiyle bozguna uğratılmış bir topluluğun yansımasıdır. Martıların ve insanların büyük bir denge içerisinde yaşadığı bu ıssız ada, sanatla da birleşerek üzerinde yaşanılan dünyayı farklı bir boyutta düşünme imkânı tanımaktadır. Öyle ki roman sanatı birebir olmasa dahi ruhu ve biçimi gereği hayatın bir izdüşümüdür. Bu çalışmada roman sanatı üzerine kısaca bilgi verilerek ardından ütopyadan distopyaya dönüşümünün romanları olan *Son Ada* ve *Son Ada'nın Çocukları* değerlendirilmeye tabii tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Roman Sanatı, Son Ada, Son Ada'nın Çocukları, Ütopya, Distopya.

* Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Bilim Uzmanı, Giresun, meltmbkr@gmail.com / ORCID: 0000-0001-9196-8284.

FROM UTOPIA TO DYSTOPIA: SON ADA AND SON ADA'NIN ÇOCUKLARI

Meltem BAKIR*

First Received: 10.12.2020

Accepted: 26.12.2020

Citation: Hars Akademi
International Refereed Journal of
Culture-Art-Architecture

Issue: 6

Pages: 369-378

Year: 2020

Session: December

Abstract

Ömer Zülfü Livaneli's *Son Ada* and *Son Ada'nın Çocukları* novels are about the simple and unpretending lives of people living on a forty digit island. The beginning of the novels are an ideal place –utopia- for every person to live when it turns into a dystopia with the desire to dominate the president who was later included in the island. While this situation which develops on the axis of a dictatorial president contains many details it reminds of the phenomenon of dictatorship over power. Thus *Son Ada* is the reflection of a place where people live in peace and a community defeated by the will of a single person under the rule of democracy. This deserted island, where seagulls and people live in a great balance combines with art and gives the opportunity to think of the world inhabited in a different dimension. So much so that even though the art of the novel is not exactly it is a reflection of life due to its spirit and form. In this study short information on the art of the novel was given and then the novels of the transformation from utopia to dystopia *Son Ada* and *Son Ada'nın Çocukları* were evaluated.

Keywords: Novel Art, Son Ada, Son Ada'nın Çocukları, Utopia, Dystopia.

* Giresun University, Social Sciences Institute, Department of Turkish Language and Literature, Science Expert, Giresun, meltmbkr@gmail.com / ORCID: 0000-0001-9196-8284.

Giriş: Roman ve Hayat Üzerine

Roman yazarı eserini bir ya da birçok konu üzerine konumlandırma yetisine sahiptir. Bu durum gerçeklikten tamamen uzaklaşıp ayrıntılar içerisinde kaybolmaya imkân tanısa da romancı düşünülenin aksine bir konumdadır. Roman yazarı içinde bulunduğu toplumun duygu ve düşüncelerini kimi zaman eserinin tam merkezine yerleştirir. Romancı bunu yaparken toplumun yaşayış şeklini ve ruhunu bilmekle yükümlüdür. Nitekim romancının vücuda getirdiği eser sosyoloji bilimi altında sosyologların çalışma sahasına da girer.

“Tarih çalışmalarının belgeyi öne sürerek geçmişi açıklama yönteminin içinde tarihi yapan en önemli unsur olan ‘insan’ ve çoğulunun oluşturduğu toplumun duygularını bulmak zordur. O zaman gerçekliği göz ardı etmeden aranacak bir sonuçta edebî esere yönelmek bir ihtiyaç durumundandır. Roman sosyolojisi diyerek yapılacak bir incelemede tarihin daha açık olarak ortaya konması sağlanabilir” (Türk 2014: 52).

Edebiyat bir ilim olarak kendine has bir çalışma alanına sahiptir. Dolayısıyla edebi eser incelemeleri etki alanlarının dışında da incelenmelidir. Orhan Pamuk’un *Saf ve Düşünceli Romancı* adlı eserinde romandan “ikinci hayat” olarak bahsetmesi şüphesiz romanın insan yaşayışını ve duygularını içinde bulundurmasıyla açıklanabilir. Bundandır ki okuyucu romanda karşılaştığı hayalî dünyayı gerçeklik olarak kabul etmeye her an hazırdır. Orhan Pamuk bu durumun sadece bir yanılısamadan ibaret olduğunu vurgularken bu durumun tam aksinin kötü sonuçlar doğurduğunu dile getirir:

“[...] bu yanılısama, bu saflık, şikâyetçi olduğumuz bir durum değildir hiç. Tam tersi tıpkı bazı rüyalarda olduğu gibi okumakta olduğumuz romanın devam etmesini ve bu ikinci hayatın bizde tutarlı bir şekilde gerçeklik ve hakikilik duygusu uyandırarak sürüp gitmesini isteriz. Hayalî hikâyeler ve kurmaca hakkındaki bilgilerimize rağmen bir roman bize gerçek hayat olduğu yanılısamasını vermeye devam edemezse keyfimiz, huzurumuz kaçır” (Pamuk 2019: 9).

Bu durumda roman sanatı birçok çelişkili durumu içerisinde barındırır. Öyle ki bir roman okuyucusu okumakta olduğu eseri gerçeklikler üzerine inşa eder. Bu sahici yaklaşım romanın gerçek hayatla olan ilişkisinin sorgulanmasına sebebiyet verir. Okuyucu ilk olarak romandaki hikâyenin bir bütünü nasıl oluşturduğunu düşünür. Ardından hayal gücü ve mantık birbiri ardına okuyucuyu karmaşık ve zorlu bir âlemin içine çeker. Böylece her bir

kelimeyi resmetmek, kalıplaştırmak ve mümkün olduğunca dar bir alana hapsedmek mümkün kılınır. Bir başka ifadeyle “*Roman sanatının kalbinde günlük deneyimizden edindiğimiz bilgilerin bir biçim verilirse gerçekliğe dair kıymetli bilgi haline gelebileceğine dair bir iyimserlik vardır*” (Pamuk 2019: 19). Bu esnada romanı meydana getiren unsurların neler olduğu da sorgulanmalıdır. Bilhassa roman, içerisinde büyük ayrıntıları barındıran bir türdür. Özelde tek tek incelenmesi gereken bu ayrıntılar genelde bir bütünü meydana getirir. Dolayısıyla romandaki en ufak detay dahi okuyucuda merak duygusunu harekete geçirir. Roman bu işleviyle tüm insanlığı etkisi altına almayı başarır ve insanî duyguların yoğunlukta olduğu bir evrene iter. “*Romanın yoğun, boğucu insancıl niteliğinden uzak durulamaz; insanla roman iç içedir; bu gerçeğin yol açacağı yüceltici ya da alçaltıcı durumlardan kurtuluş yoktur; insan eleştiride bu durumları hesaba katmak zorundadır*” (Forster 1985: 61-62). Ancak bu durumun aksini görmek de mümkündür. Nitekim roman, merkezinde sadece günlük hassasiyetleri barındırmaz. Bu durumda söz konusu vakanın ne olduğu sorunu doğar. Şerif Aktaş *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* adlı eserinde vakayı “itibarî âlem” olarak nitelendirir. Ona göre “[...] *hayatın gerçeği ile sanatın gerçeği birbirinden farklıdır. En gerçekçi olduğu iddia edilen edebî eserler dahi yaşanmış olanı değil, gerçeğe uygun olanı dikkatlere sunar*” (Aktaş 1991: 15). Bu sebeple bir beklentiyle okunan romanın değeri anlaşılamayacağı gibi roman sanatının ruhuna erişilmesi mümkün görünmemektedir. “*Bir romanın gerçek değeri, bizde hayatın tam böyle bir şey olduğu duygusunu uyandırmasıyla ölçülmelidir. Romanlar, hayat hakkındaki temel düşüncemize seslenmeli ve bu beklentiyle okunmalıdır*” (Pamuk 2019: 22) diyen Orhan Pamuk, ayrıca roman sanatına en uygun tarzın “Bildungsroman”¹ olduğunu savunur.

“*Eser olarak elimize aldığımız bir metin, her hâl ü kârda muhayyilede yaratılan itibarî âlemden ve orada meydana gelen hayat tezahürlerinden yapılan bir seçmenin anlatma vasıtasıyla vücut bulmuş şeklidir*” (Aktaş 1991: 54). Dolayısıyla çalışmada ütopya² ve

¹ “Hayatın gizli anlamını, kayıp bir değeri araştırmaya, bulmaya uygun yapıları yüzünden, roman sanatının ruhuna ve biçimine en uygun tarz Almanların Bildungsroman dediği genç kahramanların dünyayı tanıyarak olgunlaşmasını anlatan gelişme, eğitim, olgunlaşma romanlarıdır” (Pamuk 2019: 22).

² “Utopia kavramı ilk defa, Thomas More’un 1516’da yazdığı kurgusal bir adada bulunan Utopia isimli ‘ideal’ bir kent devletini anlatan *Libellus vere aureus nec minus salutaris quam festivus de optimo reipublicae] statu, de[que] noua Insula Vtopia* (kısaca *Bir Ulusun En İyi Devleti ve Yeni Utopia Adası Üzerine*) adlı isimli eserinde ortaya çıkmıştır. Eser Latince olmakla birlikte eserin başlığında geçen -Latince ‘U’ harfi ‘V’ olarak yazıldığından Vtopia olarak yazılan- *Utopia* kelimesi, her ne kadar Eski Yunanca söz dağarcığında bulunmasa da Eski Yunanca kaynaklıdır. ‘Utopia’, olumsuzluk bildiren ‘ou’ [...] ile ‘yer’ anlamına gelen ‘topos’un More tarafından birleştirilmesinden oluşan, ‘olmayan ya da bulunmayan yer’ anlamına gelen ‘outopia’ kelimesinin ‘utopia’ olan telaffuzundan gelmiş gibi görünmektedir. Bununla birlikte ‘iyi’ anlamına gelen ‘eu’ [...] ile ‘yer’ anlamına gelen ‘topos’un birleştirilmesinden oluşup ‘iyi yer’ anlamına gelen ‘eutopia’ kelimesine de bir göndermede bulunmaktadır. Böylece ilk kez More’un ortaya koyduğu ‘utopia’ kavramı, hem bulunmayan yer (outopia) hem de iyi yer (eutopia) anlamlarını [...]” (Omay 2009: 2) barındırır.

distopya kavramıyla ilişkilendirilen *Son Ada* ve *Son Ada'nın Çocukları* adlı her iki roman da öncelikle bir seçimin, bir yaratımın ürünüdür. Bu manada bir romanın yazılış ve okunuş nedenleri pek çok sebebe bağlıdır.³ Çalışmada adı geçen romanlar, propaganda aracılığıyla yazarının benimsemiş olduğu ideolojiler bütünüdür. Öyle ki Ömer Zülfü Livaneli⁴, *Son Ada*'dan “*Son Ada, belli bir ülkeyi anlatmamasına karşın, belki de benim en politik romanım*” (Livaneli 2020a: 163) olarak bahseder. Yazarın bu ifadelerinden, romanın, dünyanın yaklaşık son yirmi yılda güçlü iktidarlarla yönetilmesine karşı bir eleştiri mi yoksa Türkiye'deki iktidara yönelik bir eleştiri mi yaptığını anlamak tam olarak mümkün değildir. Belki de her ikisidir. Belki de hiç biri olmayıp genel anlamda yazar, baskıcı iktidarlara bir roman kurgusunda söz konusu etmektedir. Ancak ütopyayla başlayıp distopyayla biten bir kurgunun politik amaçlar taşıma olasılığı elbette ki fazladır.

Ütopyadan Distopya'ya Dönüşümün Romanı: Son Ada

Son Ada adlı romanın ilk basımını Ekim 2008'de Remzi Kitabevi üstlenir. 2000 adet basılan eserin ikinci basımı yine Ekim 2008'de Remzi Kitabevi tarafından gerçekleştirilir. Yirmi bölümden meydana gelen roman, toplamda 183 sayfadır. Eserin ilk sayfasında Orhan Veli'nin “Denizi Özleyenler İçin”⁵ başlıklı şiirine ait “*Kanım hâlâ tuzlu akar / İstiridyelerin kestiği yerden*” (Livaneli 2008: ÖKİ) mısraları yer alır. Kitabın arka kapağında ise kısa cümlelerden meydana gelen bir roman tahlili bulunur.

Kitapta Yaşar Kemal'in “Ön Söz”de yer alan Zülfü Livaneli'yi ve *Son Ada*'yı ele aldığı sözleri oldukça mühimdir. Yaşar Kemal, Zülfü Livaneli'nin bu romanıyla yepyeni bir ustalikle yeni bir zenginliğe eriştiğini ifade eder: “[...] Zülfü bu romanda inanılmaz ölçüler, olanaklar yaratmış. Her şey birbirine uyuyor. Edebiyatta görkemli bir söz vardır, büyük

³ Nurullah Çetin, “Romanın Yazılış ve Okunuş Amacı”nı “Eğitim İşlevi”, “Eğlendirme İşlevi”, “Estetik Haz İşlevi” ve “Propaganda Vasıtası Kılınması” olarak dörde ayırır. Bk. Nurullah Çetin (2013). Roman Çözümleme Yöntemi. Ankara: Öncü Kitap. s.101-102.

⁴ Ömer Zülfü Livaneli, 20 Haziran 1946'da Konya'nın Ilgın ilçesinde dünyaya geldi. Ankara Maarif Koleji'nde başlayan eğitim hayatı Stockholm'de felsefe ve müzik eğitimiyle devam etti. Ayrıca ABD Fairfax Konservatuvarı'nda uzaktan eğitim aldı. Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Zülfü Livaneli edebiyat, müzik ve sinema dalında hem Türkiye hem de dünyada önemli bir yere sahiptir. Columbia, Harvard, Princeton, Shangay, St. Petersburg ve Kazan gibi birçok üniversitede konferans ve ders veren Livaneli'nin romanları Missouri Southern State University tarafından ders kitabı olarak okutuldu. Kırk dilde yayınlanan romanları İspanya, Kore ve Almanya'da çok satanlar listesine girdi. Romanlarıyla İtalya ve Fransa'da Yılın Kitap Ödülü'ne layık görülen yazar, Türkiye'de Yunus Nadi Ödülü, Orhan Kemal Roman Armağanı ve Beyaz Martı Onur Ödülü gibi pek çok ödüle sahiptir. Müzisyen, yazar, yönetmen ve bir politikacı olan Livaneli, siyasi fikirleri nedeniyle 1972'de hapisle cezalandırıldı. Uzun yıllar sürgün hayatı yaşadı. 1980'li yıllarda Türk-Yunan Dostluk Derneği'nin kurucularından olan Zülfü Livaneli, 1996-2016 yılları arasında UNESCO İyi Niyet Büyükelçisi olarak görev yaptı. 2002-2006 yıllarında ise TBMM'de milletvekili olarak bulundu. Ömer Zülfü Livaneli'nin hayatıyla ilgili olan bu bölümün yazarın *Son Ada* adlı eserinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

⁵ Şiirin tamamı için bk. Kanık, Orhan Veli Kanık(1982). Orhan Veli Bütün Şiirleri. İstanbul: Can Yayınları. s. 164.

kapıdan girmek. Bu, büyük bir eserin yazarı demek. Zülfü büyük kapıdan bu romanıyla girmiştir” (Livaneli 2020a: 9).

Son Ada, kırk haneli bir adada kendilerini dünyadan soyutlamış insanların romanıdır. Yazarın da söylediği gibi bu “yeryüzü cenneti” huzur içinde yaşamayı arzulayan insanların kendi aralarındaki en büyük sırdır. İnsanlar burada balıkçılık yaparak, kendi sebze ve meyvelerini yetiştirerek yahut çam fıstıklarını satarak hayatlarına devam ederler. Adada mütevazı ve sakin yaşayan pek çok insan vardır. Kimse kimseye üstünlük taslamaya çalışmaz. Bu küçük komün huzur içinde yaşayıp gider. Adaya daha sonradan dâhil olan başkan, adadaki huzuru daha ilk günden bozmaya istekli bir şekilde gelir. Bir düzen getirme adı altında işe koyulan başkan, topluluk tarafından ilk zamanlar büyük bir tepki görse de bu iş için oldukça güçlü ve kararlıdır.

Gün geçtikçe ada halkı üzerindeki hâkimiyetini güçlendiren başkan, adaya çekidüzen verme isteğini insanlar üzerinde bir baskı unsuru olan silahlı adamlarıyla –tehditle-gerçekleştirir. Ada sakinlerini kısa zamanda kendi tarafına çekmeyi başaran başkan, bu sırada fikir ve tutumlarıyla kendine ters düşen insanlara ise tehditler savurmaktan ve onları birer düşman ya da hain potansiyeline düşürmekten çekinmez. İnsanlara psikolojik baskıyla yanaşan başkan, topluluk üzerinde kısa sürede üstünlük kurar. Adanın doğal dengesinin bozulması insanları büyük bir huzursuzluğa sürükler. Adadaki ağaçların kesilmesi, martıların zulüm yapılarak öldürülmesi, çevre düzeninin bozularak adayı zehirli yılanların basması adada daha önce hiç yaşanmayan hadiselerdir. Adanın ilk sahiplerinin martılar olduğunu vurgulayan insanlar, başkan tarafından hiçbir zaman ciddiye alınmaz. Başkanın amacı adaya düzen getirmek adı altında hâkimiyet kurmaktır.

Başkan, adadaki yönetimi sürdürebilmek için diktatörlüğü elinden bırakmaz. Bu iktidar duygusu ve hırsı başkanda devamlı artarken *Son Ada*, martıların vahşice öldürüldüğü, insanların birbiri üstünde üstünlük kurma isteğinin ortaya çıktığı ve zamansız ölümlerin meydana geldiği bir cehennem mekân haline gelir. Romanda bu durum özellikle martılar üzerinden ele alınır ve adanın asıl sahiplerinin martıların olduğu sık sık dile getirilir. Yazar, *Son Ada*'yı bir ütopya, bir kaçış ya da yeryüzünde kaybolmuş bir cennet olarak ele alır. Ütopyadan distopyaya doğru yol alan roman, gerçekte bir başkaldırının özetiyken aynı zamanda silahlanmanın tehditle birleşerek insan üzerinde ne derece kolay bir şekilde ilerlenebileceğinin de apaçık bir göstergesidir.

Son Ada ihtiraslarının bedelini ilk olarak ada sakinlerinin, daha sonra ise kendi hayatıyla ödeyen zorba bir başkanın sonunu ele alır. Düşsel bir adanın yok oluşunu adım adım okuyucuya aktaran bu roman, diktatör bir başkanın, hem de, demokrasinin olanaklarını çalıştırarak halkı nasıl çıkmaza sürüklediğini gözler önüne serer.

Yeni basımı ve yenilenmiş finaliyle⁶ okuyucunun karşısına çıkan *Son Ada* bu kez İnkılâp Yayınevi tarafından 2020'de yayımlanır. Kitabın ön kapağında yazarın bu yapıtıyla “Orhan Kemal Roman Armağanına layık görüldüğü belirtilir. Yine ön kapakta “*Bir yerde kötülük varsa, oradaki herkes biraz suçludur*” (Livaneli 2020a: ÖKD) cümlesi yer alır. Bu ifadeler romanın güncelle ilişkisini ortaya koyar. Öyle ki roman, dünyadaki yeni tip iktidarların demokrasinin olanaklarını arkasına alarak kısa zamanda düzen adı altında baskı rejimleri haline dönüşmesini eleştirir görünmektedir.

167 sayfadan meydana gelen eser, yirminci bölümün ardından “Epilog”⁷ başlığı altında sona erer. Yeni basıma eklenen bu bölümde yazar başkanın ölümünün ardından gerçekleşen olaylara dikkat çeker. “*Başkan katili azılı teröristler olarak [...]*” (Livaneli 2020a: 155) adlandırılan ada sakinleri, başkanın ölümüne sebep oldukları gerekçesiyle on bir yıl hapse mahkûm edilirler. Hapiste kaldıkları süre boyunca adanın hayaliyle yaşayan bu insanlar buradan ülkede çıkan ihtilalin genel bir af yasası yayımlanmasıyla kurtulurlar. Özgürlüklerini elde eder etmez adaya tekrar dönen ada sakinleri, doğanın türlü tahribatlardan sonra kendisini yenilemesine hayran kalırlar. Diktatör bir başkanı öldürme suçundan yargılanan bu insanlar, adalarını tekrar yeşertip yaşatmaya söz verirler.

Son Ada'da doğa üzerinde hâkimiyet kuran dikta bir başkanın faaliyetlerini nasıl acımasızca gerçekleştirdiği görülür. Okuyucuyu daha ilk bölümden etkisi altına alan *Son Ada*, ütöpik bir adanın aşama aşama nasıl distöpik bir adaya dönüştüğünü gözler önüne serer. Romanda başkanın kıyııcı tutumu özellikle adadaki martıların davranışları üzerinden verilir. Dolayısıyla okuyucu bu romanda martıların hayatta kalmak için verdikleri direnişi, özgürlüğün bir simgesi olarak kabul edecektir.

Son Ada'nın Çocukları adlı eser ise çocuklar ve gençler için *Son Ada*'dan uyarlanmıştır. Yapıtın ilk baskısı 2017'de Doğan ve Egmont Yayıncılık tarafından

⁶ Yazar, esere yeni bir final ekleme nedeni olarak şunları ifade eder: “Doğrusu romanı yazarken daha umutsuzdum ama Gezi Direnişi gibi birçok kişi benim de içime su serpti. Bu örgütsüz, spontane hareket, insanın tükenmeyeceğinin kanıtı gibi geldi bana. O tarihi günleri genç arkadaşlarla birlikte yaşama şansı bulduğum için mutluyum. Bu yüzden de romana bir epilog ekleyerek direnen gençliğe bir selam göndermek istedim” (Livaneli 2020a: 166). Bu ifadelerden roman kurgusunun vermiş olduğu özgürlük alanı içinde yazarın ülke siyasetine gönderme yaptığı yorumu yapılabilir.

⁷ Epilog: “(Edebiyat) son söz” Bk. www.sozluk.gov.tr [Erişim Tarihi: 07.11.2020].

gerçekleştirilmiştir. Yirmi bölümden oluşan roman 197 sayfadır. Eserin ilk sayfasında *Son Ada* romanının önsözünden kısaltılarak oluşturulmuş Yaşar Kemal'in sözlerine yer verilir. Ardından Ömer Seyfettin'in "Düşler Dünyasına Açılan İlk Kapılar: Kitaplarımız" başlıklı yazısı mevcuttur. Henüz küçük bir çocukken edebiyat dünyasını nasıl keşfettiğini dile getiren yazar, ayrıca dergilerin ve kitapların hayal dünyasını nasıl zenginleştirip geliştirdiğine değinir. Eserin arka kapağında ise "Bir Özgürlük Destanı" başlıklı şu cümlelere yer verilir: "*Dünyanın en güzel adasında / neşeyle ve barış içinde / yaşıyorduk bir arada / Ama bir gün adaya / esrarengiz bir adam geldi / Ve her şey değişti / Kimse yaklaşan tehlikenin / farkında değildi*" (Livaneli 2020b: AKD).

Yazar, *Son Ada*'da olduğu gibi bu romanda da adaya sonradan yerleşen diktatör başkanı ele alır. Geldiği günden beri insanlarla büyük bir mücadele içerisinde olan başkan, burada çok sevdiği iki torunuyla birlikte yaşar. İnsanlara, hayvanlara ve doğaya verdiği zararı bir türlü kabul etmeyen başkan bu durumdan kurtaran ise küçük torununun haykırıları olur: "*Dede yeter artık! Görmüyor musun, insanlara hayvanlara neler yaptığını. İnat etmeyi bırak artık. Bütün yaptıkların yanlıştı, kabul et. Burada istenmiyorsun. Utanıyorum senden*" (Livaneli 2020: 194). Romanın sonunda başkanın torunundan duyduğu sözlerin ardından adayı terk ettiği görülür. Başkanın gidişinin ardından ada sakinleri başkanın her sözüne itaat ettikleri için kendilerini suçlarlar. Çocuklar ise büyüklerin yapamadığı şeyi yaparak diktatör bir başkan tarafından yönetilen adanın tekrar eski haline dönmesi için çalışmalara başlarlar.

Dolayısıyla ada, doğal haldeyken temiz, güzel ve etkileyicidir. Yetişkin insanların zalim bir yöneticiye iradelerini teslim etmesi, onun da güç zehirlenmesiyle bütün saflığa el koyması, romanın hayatla ilişkisini göstermektedir. Yazarın romanı ikinci bir sonla bitirmesini gezi eylemlerine benzetmesi, gezi eylemleriyle romandaki çocukların tavrını aynılaştırmaktadır. Haliyle bu durum, sanatla hayatın ilişkisine bir örnek teşkil eder.

Sonuç

“Gerçekleştirilmesi imkânsız tasarı veya düşünce”⁸ anlamına gelen ütopya kavramı ilk olarak Thomas More’un *Utopia* adlı eserinde ortaya çıkar. 1516’da yayımlanan eserde ideal bir devlet düzeninin nasıl olması gerektiği üzerinde durulur. Thomas More kurgusal bir adada yaşayan ütopyalıların yaşamlarını ele aldığı eserde sınıfsız toplum anlayışını benimser. Eserde yönetimden dine; bilimden sanata pek çok unsur ideal kavramıyla ilişkilendirilir. Ömer Zülfü Livaneli *Son Ada* adlı romanında bir adada yaşayan kırk hanenin ütöpik hayatını ele alır. Adanın zamanla bir distopyaya dönüşmesi ise demokratik yaklaşımlarıyla insanları etkisi altına alan başkanın adaya sonradan dâhil olmasıyla gerçekleşir. Yazar bu romanda ütöpik bir adanın nasıl distöpik bir yere dönüştüğünü özellikle martılar üzerinden vermek ister. Yazar, doğal dengelerinin bozulmasına izin vermeyen martıların büyük mücadelesini göz önünde bulundurarak insanların kolayca boyun eğmelerini eleştirir. *Son Ada* ayrıca alegorik⁹ bir roman özelliği gösterir. Çünkü ada, ütöpik bir adayı temsil etmektedir. Bu ütöpik adada insanlar birbirleri üzerine üstünlük kurmadan hayatlarına devam etmektedir. Öyle ki ada, kırk haneye tanıklık eder. Eserde bu haneler isimleriyle hitap edilmeyip bir numaralı ev, on numaralı ev gibi tasvir edilir.¹⁰ Ada sakinlerince ada, öylesine zengindir ki insanlar burada balıkçılık yaparak ya da kendi yetiştirdikleri meyve ve sebzeleri satarak geçinirler. Yazarın adayı “son sığınak”, “son insani köşe” olarak adlandırmasından adanın insanlara bağışlanan son mahal olduğu anlaşılır. Ütöpik ve bir o kadar dikkat çeken yaklaşımla ele alınan *Son Ada* topluluk meselelerini yansıtmakta adeta bir başyapıt olarak kabul edilmelidir. Bir dönüşüm romanı olan *Son Ada*’da ayrıca otorite karşısında sessiz kalan toplum eleştirisini görmek de mümkündür.

⁸ Bk. Ütopya www.sozluk.gov.tr [Erişim Tarihi: 18.12.2020].

⁹ Alegori: “Bir görüntü, bir yaşantı veya bir davranışın daha iyi kavranmasını sağlamak için göz önünde canlandırılıp dile getirme” Bk. www.sozluk.gov.tr [Erişim Tarihi: 05.12.2020].

¹⁰ Bu duruma Thomas More’un *Utopia* adlı eserinde de rastlamak mümkündür. Thomas More bu durumu “sınıfsız toplum” anlayışıyla açıklar. Bk. More, Thomas (2018). *Utopia*. Ankara: Altınpost Yayınları.

Kaynakça

- Aktaş, Şerif (1991). Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetin, Nurullah (2013). Roman Çözümleme Yöntemi. Ankara: Öncü Kitap.
- Forster, E. M. (1985). Roman Sanatı, (Çev. Ünal Aytür). İstanbul: Adam Yayınları.
- Kanık, Orhan Veli (1982). Orhan Veli Bütün Şiirleri, (Der. Asım Bezirci). İstanbul: Can Yayınları.
- Livaneli, Ömer Zülfü (2008). Son Ada. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Livaneli, Ömer Zülfü (2020a). Son Ada. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Livaneli, Ömer Zülfü (2020b). Son Ada'nın Çocukları. İstanbul: Doğan ve Egmont Yayıncılık.
- Omay, Murad (2009). "Ütopya Üzerine Genel Bir İnceleme", Sosyoloji Dergisi, S. 18.
- Pamuk, Orhan (2019). Saf ve Düşünceli Romancı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Thomas More (2018). Utopia, (Çev. Metin Genç). Ankara: Altınpost Yayınları.
- Türk, Hatem (2014). "Salkım Söğütlerin Gölgesinde Romanın Sosyolojik Açısından Değerlendirilmesi", A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 52.
- www.sozluk.gov.tr [Erişim Tarihi: 07.11.2020].